

Koltai Tamás

Ötujjú gyakorlat

CONOR MCPHERSON: TENGEREN

Utoljára épp negyven éve írtak olyan drámát, amelyben egy pókerjátékosért jön el az ördög. Pókerezni azelőtt is, azóta is szoktak színdarabokban – *A vágy villamosában* például komoly szituációteremtő funkciója van a pókerpartinak –, de olyasmi, hogy egy játékos lelke legyen a tét, újabb időkben, a *Faust*-parafrázisokat leszámítva, tudtommal csak a *Ki lesz a bálányá?*-ban fordult elő. Csurkánál életpótlékként isznak és kártyáznak értelmiségi lúzerek, az ír Conor McPherson *Tengeren* című, 2006-os darabjában az intellektustól szűz szereplőknek szinte életprogramjuk a pia meg a zsuga. Lúzernek ugyan többnyire ők is lúzerek – és alkoholisták –, de kifejezetten lelki problémája csak egyiküknek, Sharkynak van. Őérte jön el az ördög – elegáns úriember képében –, hogy érvényt szerezzen egy régi egyezségnek, amely szerint Sharky valamikor egy nyertes partiban tőle kapta meg a szabadságát meg az életét, s a szóbeli szerződés szerint egyszer revánsot kell adnia. Hogy a konkrét bűn, amiért huszonöt éve elítélték volna, egészen pontosan hogy esett, és mekkora volt (s a dolog csakugyan így történt-e), az némileg homályban marad, de enélkül is épp elég terheli a lelkét: verekedős természete és alkoholizmusa miatt sehol sem tűrik, romokban az élete. Mindössze pár napja költözött haza balesetben megvakult bátyja, Richard istápolására a kocsmai állagú tengeremelléki házba, még csak próbálkozik az absztinenciával, amikor a négyes – haveri – pókerpartiba ötödiknek beszáll *idegen játékos*, épp karácsony este, eljön behajtani az adósságot. El is nyeri Sharky lelkét, aki megadóan menne is már vele „a falon át” – bár korántsem az önmagára kimért ítéletnek engedelmeskedve, mint a saját, belső ördögét követő életvesztés Czifra annak idején Csurkánál –, ha nem történne a végén egy fordulat.

A darab korántsem kacérkodik annyira a transzcendenciával, amennyire a hevenyészett tartalomismertetés alapján föltételezhető. Nagy részét a hangulatfestés és az állapotrajz tölti ki: az alkohol hatásából, a testek nem mindig gusztusos fiziológiai működéséből, az áldatlan higiénés viszonyokból és a csökkent látásból (Richard vak, Ivan pedig vaksi, mert elvesztette a szemüvegét) következő groteszk események. Az „ördögről”, Mr. Lockhartról senki sem mondaná, hogy az, ha ő nem mondaná magáról, pontosabban saját maga nem utalna a kilétére – kizárólag Sharkynak –; egyébként csak üzletemberi eleganciájával és néhány elvontabb, emelkedettebb

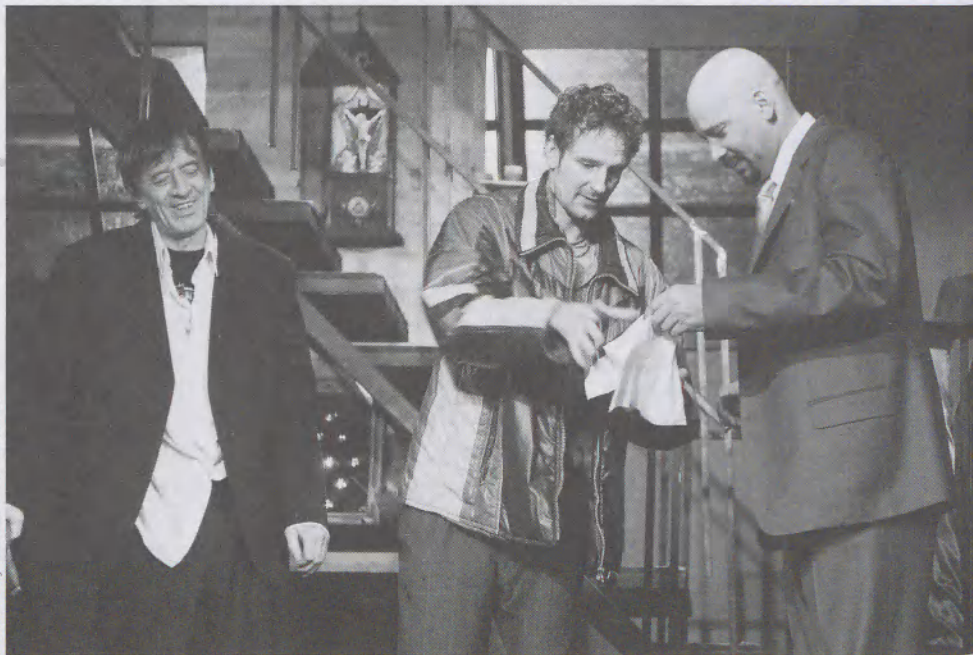
stílusú közlésével rí ki a többiek közül, ami nem akadályozza meg abban, hogy hozzájuk hasonlóan viselkedjék, például lerészegedjék. Sőt, neki is van lelke, talán magányos, unja a szerepét, még az is lehet, hogy szeretethiányban szenved, mert a végén, amikor egy fordulat miatt mégsem sikerül magával vinnie azt, akiért jött, elnézően kommentálja a dolgot, mintha irigyelné, hogy ezek szerint *odafönt* valaki nagyon szereti Sharkyt. McPherson nem igyekszik túlzottan *egyértelmű* lenni vagy verbalizálható üzeneteket továbbítani, ez inkább az erénye, mint a hibája; *alulnézeti* perspektívája, az egyszerre nevetséges és szánalmas emberi gesztusok iránti megértése, az „ír karakter” ambivalens ábrázolása – aminek teljes befogadása több helyi ismeretet kívánna, még ha Upor László rendkívül beleérző fordítása a lehető legtöbbet mentette is át a nemzeti sajtóságokból – vonzóvá teszi írói világát. Bár nem a legügyesebb drámatechnikus – kétszer is ugyanazzal a nem túl eredeti leleménnyel távolítja el a színről a fölösleges szereplőket, hogy Sharky és Mr. Lockhart kettesben maradhasson –, kárpótolt érte a személyes beleérzés, az életismeret és a rezignáltsággal átítatott kedély. Trükkös drámatechnikusokkal amúgy is el van látva a kortárs irodalom.

A Bárka Színház előadása a színészek kisegyüttesére épül, a szóközpontú, cselekménytelen darabok használati utasításának megfelelően. (Főleg angol-szász nyelvterületen előfordul, hogy az ilyen típusú ujjgyakorlat színházi megvalósítása a szerzők kézügyességének a része, néhányan maguk rendezik a darabjaikat, ahogy McPherson is a *Tengeren*-t a londoni Nemzeti Színházban.) Göttinger Pál a szövegek kiegyenlítésére törekedett, mint egy kamarkvintettben, ahol a főtémát megszólaltató hangszerekkel egyenrangú, sőt néha színesebb a „kíséret”. A főtéma Sharkyé és Mr. Lockharté. Ilyés Róbertnek és Kálid Artúrnak egyaránt súlya van. Nekik a hallgatótagságukkal, a belső titkaikkal kell figyelmet kelteniük, bár az „ördög” mond egy kitárulkozó, ugyanakkor rejtélyesen filozofikus monológot is. Kálid sima modorú, elegáns úriember, gondosan öltözködik, féltő mozdulattal hajtogatja össze a kabátját, hangjában hol titkos gúny, hol „több ezer éves” fáradtság lapang, ivótársként köznapian viselkedik, kivág egy nevetőáriát, kikészül a méregerős házipalinkától: olyan, mint aki élvezi a társaságot, és nem vágja földhöz, hogy dolgvégezetlenül távozik. Ilyés robusztus,

FENT:
Ilyés Róbert (Sharky),
Mucsi Zoltán (Richard) és
Gados Béla (Ivan)

JOBBRA:
Mucsi Zoltán,
Dévai Balázs (Nicky) és
Kálid Artúr (Mr. Lockhart)

Szkárosy Zsuzsa felvételei

magába mélyedő alkat, kontrollálja az erejét (csak egyszer mutatja ki), nem sokat árul el Sharky viselt dolgairól, inkább egy legbelül gyermeki lelket mutat, semmint egy alkoholizmusával és életcsődjével birkózó „elkárhozottat”. Lomha beletörődéssel tűri, hogy Richard ugráltassa, parancsokat osztogasson neki, munkával lássa el – a kettőjük közötti ambivalens viszony a gyakori fölfortyanásoktól a pillanatnyi elpilledésig, amikor testvériesen összefészkelődnek egy fotelban, finoman megérezkített fázisokban mutatkozik meg. A vak Richard szerepében Mucsi Zoltán a legbravúrosabb alakítás (bizonyos értelemben főszereplővé válik), nemcsak az akrobatikus esések, zuhanások miatt, hanem a végletes – szörnyetagság és elveszettség között számos variációt végigjátszó – karakter mélyáramú jellemzésének köszönhetően. Sildes sapkája alatt – az első részben a sild alatt pislogva, a másodikban a sildet hátracsapva, az ital hatásától még inkább fölszabadulva, világtalan tekintét euforikusan a semmibe meresztve – kicsinyes zsarnok, aki uralja a terepet, és gátlástalanul, a látóknál egyértelműbben élvezi a biológiai létet. A figurába a bohócéria is belefér, az a röhögtető geg például, amikor a gondosan oldalra irányított köpés telibe találja az általa nem érzékelhetően a túloldalára helyezkedő Ivant. Gados Béla szemüvege nélkül vaksin szerencsétlenkedő Ivanja (bár időnként mintha elfeledkezne róla, hogy rosszul lát) bizonytalan válaszai-

zetes díszlete csupán helyrajzilag érzékelteti a szuterént, de nem törekszik a reggelbe forduló éjszaka hangulati váltásainak világítási effektekkel megtámogatott realizmusára. A fájdalmak, nyűglódések, menekülések tragikomikuma valamelyest *benne maradt* a szövegben, éppúgy, mint a léttel – vagy a „pokollal” – való öntudatlan küzdelem sivár kilátástalansága. De ne erőltessük a *létélmény mélységét* egy fiatal rendezőnél – ha több időt tölt és több tapasztalatot szerz (az életben és a pályán), megjön az magától.

CONOR MCPHERSON: TENGEREN
(Bárka Színház)

Fordította: Upor László. **Díszlet:** Sebő Rózsa. **Jelmez:** Kovalcsik Anikó. **Asszisztens:** Ivánovics Beatrix. **Rendező:** Göttinger Pál. **Szereplők:** Ilyés Róbert, Mucsi Zoltán, Gados Béla, Dévai Balázs, Kálid Artúr.